

Úloha a možnosti architektury v prostředí mateřské školy

Začátkem příštího roku se otevrou nové dotační tituly, přičemž jedním z nosných témat bude financování výstavby a rekonstrukce škol (státních i soukromých). V případě, že uvažujete o výstavbě či rekonstrukci mateřské školy, je nejvyšší čas začít s přípravami. V tomto příspěvku vás seznámíme s možnostmi, které přináší kvalitní architektura pro rozvoj dětí, ale i s novými metodami učení pomocí architektury.

ING. ARCH. IVANA SVATOŠOVÁ | ING. KLÁRA SVĚTLÍKOVÁ | ING. JAKUB EGER

V neposlední řadě vám též předložíme několik tipů, jak řešit financování úprav mateřské školy prostřednictvím evropských strukturálních fondů.

I Proč je architektura pro vývoj dítěte důležitá

Všichni, kdo pracujeme s dětmi, víme, že dospělého člověka nejvíce ovlivňuje prostředí, v němž vyrůstá. Značný podíl na vývoji mají lidé, zejména rodiče, kamarádi a učitelé, kteří na dítě působí. Nejde však jen o lidi, svou roli hrají také místa, nejšířší okolí, v němž se v raném věku pohybujeme, či obecně životní prostředí.

Každé místo kolem nás, jež vytvořil člověk, je vlastně architektura, ať už jde o budovy, či krajinu. Velkou část vytváří příroda sama – v posledním století jí člověk hodně pomáhá, mnohdy však i škodí. Již od útlého dětství bychom se měli učit vnímat svět kolem sebe a snažit se ho spoluutvářet, tak aby sloužil dalším generacím stejně hodnotně jako nám.

Děti jsou od přírody kreativní, ale ne vždy je jejich tvořivost vhodně rozvíjena. Záleží na rodičích i učitelích, nakolik budou děti rozvíjet a podporovat jejich schopnosti. Abyste mohli zklepat, potřebujete nejprve dveře. Děti mají přirozené nadání, ale potřebují je někde uplatnit. Architektura pro děti se zaměřuje na podněcování a rozvoj něčeho, co dřímá uvnitř každého dítěte. A jak pravil John Dalton: „Nezapomínejme, že děti se učí především tím, čím žijí doma i ve škole.“

I Význam architektury v bodech

Přední američtí odborníci při *American Association of School Administrators* uvedli sedm bodů, proč je pro dítě důležité architekturu vnímat a pohybovat se v kvalitním prostředí.

1. Škola je místo, kde trávíme nejvíce času od raného dětství až po dospělost (ČR má **10 517 408 obyvatel**, z toho je 1 555 000 studentů; mateřskou školu navštěvovalo loni **354 340 dětí**; data ČSÚ). Děti ve školách pobývají většinou čtyři až osm hodin denně. Pokud budou děti tento čas trávit v prostředí, které je inspiruje, a pokud se naučí vážit si všeho kolem sebe, je velice pravděpodobné, že se tak budou chovat i v dospělosti.

2. Děti jsou nejlepší pozorovatelé – nestává se vám občas, že když něco uděláte jen napůl nebo s chybou, právě dítě vás na ni upozorní? Je důležité dětem ukazovat, že každá práce musí být odvedena kvalitně.

3. Aktivní učení – nejnovější trend aktuální doby. Nejrychleji se učíme vlastní zkušeností, tzn. můžeme-li si věci „osahat“ a máme-li dostatek času na seznámení se s nimi. Pokud děti zapojíme do procesu navrhování, učí se identifikovat potřeby, řešit problémy, spolupracovat, prozkoumávat a oceňovat kontext, ve kterém musejí pracovat, zvažovat alternativy a sdělovat své myšlenky ústně i graficky (a nadto ve třech rozměrech).

4. Engineering, přestavby a stavby – ukazují důležitost řemesel a díky možnosti aktivně se zapojit objeví děti lásku k poctivé řemeslné práci.

5. Šetření nákladů, ekologie – nová a kvalitně provedená výstavba může následně ušetřit 20–40% nákladů na energie. Nové technologie umožňují nejen značnou energetickou úsporu, ale také prostřednictvím nich můžeme demonstrovat využití přírodních možností.

6. Pozitivní ovlivnění nálady a vnímání díky barvám a prvkům – klasické rozmístění zón (klidová, jídelní, pohybová) se rozšiřuje o další důležité prvky, a to především o rozmístění vhodného nábytku a volbu správných barev. Ty mohou nejen ovlivnit náladu, ale také rozvíjejí fantazii a kreativitu.

7. Stavba jako svědek doby – často si neuvědomujeme, že to, co se vybuduje nyní, neslouží jen pro naše děti, ale utváří prostředí obce třeba dalších 100 let. Vždy musíme mít na paměti, že architektura by měla být především nadčasová a měla by přirozeně zapadnout do rázu okolí.

I Jak postavit skvělou mateřskou školu

Každá mateřská škola může být skvělá, pokud se v ní snoubí láska k dětem a pedagogické práci s organizačními schopnostmi. V neposlední řadě však musí disponovat též finančním zajištěním a podporou okolí.

Jak začít, chcete-li vytvořit něco, co bude mít dlouhodobou hodnotu?

- Zajistěte si podporu obce a příslušných úřadů.
- Získejte financování (rozpočet), popřípadě pracujte na získání dotace.
- Ujasněte si, co od školy očekáváte a jakým směrem se chcete ubírat.
- Vytvořte projekt (architektonickou studii, technickou zprávu atd.).
- Prezentujte projekt rodičům, dětem, zástupcům obce i dalším subjektům, u nichž je žádoucí, aby měly pozitivní náhled na projekt – tímto způsobem jej mnohem lépe přijmou za svůj.
- Správně zorganizujte výběrové řízení na dodavatele.

Výstavba je proces, který je nezbytné velmi dobře naplánovat. Nepodceňte

přípravnou fází, jež pomůže předejít mnoha nesnázím v budoucnu. Jedním z nejdůležitějších počátečních bodů je vize, která je podstatná pro **zpracování kvalitního návrhu**. Je třeba vzít v potaz:

- Co chcete dětem sdělit.
- Vzdělávací program a způsob výchovy a vzdělávání (waldorfský styl, církevní MŠ...).
- O jaký typ školky se jedná (lesní, klasická, umělecká...).
- Preferenci materiálů a technologií (přírodní materiály, moderní technologie, typy barev, recyklace...).
- Brand školky (vizáž od webu přes tištěné materiály až po budovu).

Ještě před zahájením prací na projektu se sejděte s **příslušnými úřady**, které mají vlastní požadavky na nově vznikající či rekonstruované školky (stavební úřad, krajská hygienická stanice a v neposlední řadě hasičský sbor). Odpovědní pracovníci vám přesně sdělí, co je nutné splnit pro typ školky, který máte v plánu postavit. Předějte tak problémům a vyhněte se následnému složitému a drahému doplňování a zohledňování požadavků.

I Vize před budováním mateřské školy

Ještě než začnete budovat MŠ anebo uvažovat o rekonstrukci budovy, je velmi důležité podívat se na tuto problematiku pohledem všech zúčastněných stran. Takovýto přístup zvolily i profesorky z Yale University a University of Washington ve své práci *Making the Most Kindergarten – Trends and Policy Issues* (zkrácená verze):

- **Dítě:** Je mi 5 let, chci se cítit v mateřské školce vítáno, hledám prostor, kde budu respektováno a oceňováno, ať už jsou mé dovednosti a schopnosti učit se jakékoliv. Těším se na skvělé děti ve třídě atd.
- **Rodič:** Jsem rodič tří dětí. Očekávám bezpečí pro své děti a místo, kde budou šťastné a budou se rozvíjet. Chci vidět vývoj a požadují pravidelnou komunikaci s MŠ.
- **Učitel:** Učím již 15 let, za tu dobu jsem poznal spoustu nových trendů, které „přišly a odešly“. Chci mít

možnost vytvořit si třídu podle vlastních představ.

- **Ředitel:** Jako dlouholetý/á ředitel/ka požaduji skvělé učitele, kteří rozumějí důležitosti předškolní výuky a tuto práci dělají s láskou. Co se týče výstavby MŠ, potřebuji, aby byla maximálně bezpečná, nízkonákladová a zajištěná proti jakýmkoliv úrazům.
- **Zástupce krajské hygienické stanice a stavebního úřadu:** Nejdůležitější je pro mne dodržení všech předpisů a efektivní komunikace.
- **Starosta obce:** Co se týká soukromých mateřských škol, jsem rád, když se mnou konzultují projekt a můžeme spolupracovat na konceptu. Mateřská školka – ať je soukromá, či státní – stojí v obci a já chci, aby byli spokojeni všichni obyvatelé.
- **Architekt, projektant:** Již nějakou dobu pracuji na projektech, které se zabývají výstavbou pro děti. Dejte mi jasné zadání a následně volnost. Nejdříve mi naslouchejte a následně řešme věci společně, prospěje to všem stranám.

I Principy v architektuře mateřských škol

Tradiční, často banální typologie vedly ke značnému zpoždění obsahu

architektury jakožto nedílné součásti efektivního a inspirativního prostředí. Teprve zhruba před deseti lety lze zaznamenat pokrok v **architektonickém inspirativním tvarosloví budov školek, škol či knihoven** (vzdělávacích institucí), jež nahradilo dřívější komunistická šedá střediska, která byla urbanisticky přinejmenším sporná a daná výhradně rozpočtovými tabulkami na obyvatele, aby se dostalo občanské vybavenosti bez jakýchkoliv dalších nároků.

I Základní principy:

- Veškeré učení začíná na hřišti – je přirozené být v přírodě.
- Důležité je uspokojit prostorové nároky na různé druhy činností vycházejících ze vzdělávacího programu.
- Požadavky sociální, prostorové a programové.
- Filozofické a architektonické přístupy.

I Parametry budovy:

1. **Velikost:** Minimální parametry uvádí vyhláška a je nutné je respektovat. Při jejich dodržení může být navržena různě velká i různě tvarově řešená budova – s rozmanitým dispozičním uspořádáním v kontextu s okolím, ve kterém je navrhována, a v závislosti na daném programu

školy. Zvolené materiály musejí být zdravotně nezávadné a šetrné vůči životnímu prostředí, což splňuje celá řada staveb: od cihlových až po různé typy modulárních domů. Vždy by měly být součástí MŠ prvky s přirozenou zelení, jež uklidňuje a dodává dětem pocit domova.

2. **Okolí:** Podstatné je, aby byl respektován kontext čtvrti či místa, ve kterém MŠ stojí. K oblíbené školky přispěje vzbuzení pocitu sounáležitosti dětí, rodičů a učitelů. Zapojení širší veřejnosti (rodičů a dětí) do vnitřního dění ve školce vytvoří pocit vzájemnosti a domácí atmosféry. Může se dokonce jednat o urbanistický milník – cosi nevšedního, vystihujícího daný typ komunity v sousedství, její zvyklosti a potřeby. Nezapomeňte vzít v potaz dopravní dostupnost a parkování.
3. **Fyzická orientace** ve škole by měla poskytovat důvěru, aniž je podceněna ochrana a bezpečnost. Návrh by měl umožňovat flexibilitu prostoru v budoucnu a jeho snadnou modifikaci. Nezbytná je snadná vizuální orientace v prostoru, aby se eliminoval pocit nejistoty a strachu z neznáma.
4. **Ekologie:** Každá školka může využít recyklovatelných materiálů v interiéru a způsobem recyklace může děti již od počátku učit neplýtvat

a klást důraz na ekologický postoj v celém jejich dalším životě.

5. **Náklady:** Návrh by měl být natolik efektivní, aby ani v provozu nedorazilo k plýtvání financemi. Je třeba zvážit počáteční konstrukční a projektové náklady s náklady na osvětlení, vytápění, chlazení, opravy, ale i běžný provoz a údržbu zařízení.
6. **Osvětlení, akustika, barevnost:** Velmi podstatná je integrace přirozeného a umělého osvětlení s eliminací odlesků a rovněž začlenění barev pro stimulaci či uklidnění. Vyvarujte se oslňování světlem a přehřívání prostoru. Nejlépe vám pomůže orientace ke světovým stranám a následné doplňky (žaluzie vnitřní a venkovní a také světlíky). Práce se světlem se musí řídit činnostmi, které v místnostech probíhají. Nesmíme zapomenout na možnost přirozeného větrání. Důležitá je příjemná akustika, vizuální vjem, vyvážené osvětlení a prostředí (teplota). Výsledky některých studií dokládají, že špatná akustika může způsobit sluchové postižení – děti špatně slyší, nevěnují pozornost danému tématu, jejich vnímání je narušeno.
7. **Interiér:** Otázku interiéru nelze shrnout do krátkého odstavce, téma si samo o sobě zaslouží několik článků, ale ve zkratce: Vždy je zásadní

sladit interiér dle pravidel pro vybavení MŠ (např. učební pomůcky, kreativní tabule, prvky pro rozvoj motoriky atd.). Prostor pomáhá metodice, měl by ji respektovat, utvářet a odpovídat studijnímu plánu. Do interiéru zakomponujte také multifunkční plochy, přestavitelný nábytek – nechte děti tvořit jejich vlastní prostor. V případě využití nových technologií dbejte na jejich vyváženost.

Do celého díla nezapomeňte zakomponovat **prvky údivu, překvapení, zájmu**, které budou dynamické. Už jen propojení s přírodou a možnost sledování venkovního prostředí ze stejného místa v průběhu celého roku je velmi živé a kreativní. Zapojte dětský úžas a nadšení.

Důležité esence pro vytvoření skvělé školky představují: světlo, vzduch, barvy, měřítko, propojení s přírodou, proporce, kontext a rozvoj, stimulace smyslů.

I Typy prostor v MŠ:

- Herní
- Třídy/Učebny
- Místnosti pro odpočinek a spánek
- Umělecké koutky
- Společné venkovní plochy, hřiště
- Tělocvičny
- Otevřené individuální prostory, skryše

Architektonický přístup má vliv na celoživotní tvořivost, kterou děti objeví a i nadále ji budou pěstovat.

I Zapojme děti do návrhu jejich školky

Možná to zní neobvykle, ale pokud děti zapojíte do výstavby či designu jejich školky, navždy budou pocítovat hrdost, že mohly spoluvytvářet něco trvalého. Je skvělé využít kreativity dětí, jelikož často bývají invenčnější než dospělí, protože nejsou ovlivněny stereotypem, znalostmi ani zkušenostmi.

Co se děti naučí?

1. Představit si nové možnosti – nalezení rovnováhy mezi známým a novým.

2. Studovat situaci do hloubky – zapojit všechny smysly, věnovat věcem pozornost, klást otázky, udržet si otevřenou mysl.
3. Čelit neznámému – pěstovat lásku k tajemství.
4. Nečekané souvislosti – přemýšlet o objektu.
5. Stanovení priorit – rozhodování.
6. Dát formu myšlenkám – vizualizace možných řešení a výroba jejich prototypů.
7. Dostávat se přes hranice – řešení problému různými způsoby.
8. Dopady – poučení, co je v životě důležité.
9. Péče o svět kolem sebe – pochopit a ocenit to, co je kolem nás.
10. Architektura rovněž funguje jako svědectví doby v kontextu s historií a společenským zázemím.

Nemáte pro děti projekt? Skvělou možností představuje výuka architektury již u nejmenších dětí.

Co kurzy dětem do budoucna přinesou?

- rozvoj kreativity
- základy geometrie
- zručnost

- estetické cítění
- poznání materiálů a jejich vlastností
- eurytmická cvičení

Aktuální situace v České republice i v Evropě

V posledních letech vyrostlo několik velmi zajímavých škol či mateřských center. Doufáme, že s příchozí dotací dojde k ještě většímu oživení stávající situace a majitelé či zřizovatelé získají chuť experimentovat. V poslední době vznikly na území České republiky **inspirativní příklady řešení mateřských škol a center:**

- Mateřská škola Sluštice, waldorfská pedagogika
- Česko-britská mezinárodní škola a mateřská škola, s. r. o.
- DIC – Dětské integrační centrum a mateřská škola, s. r. o.
- MŠ Moravánek, Brno

Mnoho zajímavých staveb mateřských škol se samozřejmě najde i za hranicemi naší republiky. Kromě toho je k dispozici i řada publikací, které se zabývají metodikou budování mateřských škol, jež vyhovují dětem, učitelům i rodičům.

Inspirujte se:

- Mateřská škola Santa Isabel, Zaragoza
- MŠ Tellus, Stockholm
- Groupe Scolaire Joséphine Baker, La Courneuve, Francie
- Kindergarten Kekec, Lublaň, Slovinsko
- Crèche de la Girafe, Boulogne, Francie
- Centro Infantil Municipal in El Chaparral, Granada, Španělsko

Trendy v oblasti výstavby mateřských škol

Architektura MŠ pozvolna začíná být vnímána jako podstatná část urbanistické zástavby. Mnohem větší důraz je kladen na přizpůsobení architektury dětem a jejich potřebám.

Uvedme si **několik příkladů nových trendů ve výstavbě a v typologii škol:**

- **Lesní MŠ** – tento typ škol k nám „přišel“ z Německa a Skandinávie. Děti tráví většinu času venku, není třeba pevné budovy, pro zázemí se využívají maringotky, stany, sruby, přístřešky, jurty či hliněné domy. Lesní školky reflektují stále výraznější trend návratu k přírodě.

- **Montessori pedagogika, waldorfská pedagogika** – oba typy pedagogik se zaměřují na výuku praxí. Prostory jsou flexibilní (nábytek, stěny) a propojené s přírodou, komponenty se přizpůsobují praktické výuce (domácí práce apod.).
- **Kreativní a umělecké školy** – tyto školičky mohou mít různá zaměření od divadelního, výtvarného až po taneční. Stylu výuky by měly být přizpůsobeny prostory (střídání výtvarných, pohybových a odpočinkových aktivit).
- **Dětské skupiny** – zákon o dětských skupinách ještě nevešel v plat-

ze sociálně a kulturně znevýhodněných rodin.

IROP se bude v projektech kromě podpory rozšiřování kapacit pro předškolní a školní vzdělávání zaměřovat na doplňující zeleň v okolí budov i na budovách (např. zahrady, zelené zdi a střechy).

O dotaci budou moci požádat:

- školy a školská zařízení v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání a vyšší odborné školy;
- další subjekty podílející se na realizaci vzdělávacích aktivit;
- kraje, obce a jimi zřizované organizace.

Náklady na specializované poradenství lze většinou zařadit do rozpočtu projektu a zpětně čerpat dotaci i na tyto služby.

nost, a proto nejsou známa přesná pravidla a požadavky na prostory dětských skupin.

Nové evropské dotace

Příprava dotací EU na programové období v letech 2014–2020 je v plném proudu a pro Českou republiku bude k dispozici zhruba 20 mld. €, což znamená v korunách přibližně 556 mld. Kč. Přes 58 mld. Kč bude možno využít k řešení aktuálních problémů předškolního vzdělávání, které se v současné době týkají zejména nedostatečné kapacity mateřských škol.

Jedním z hlavních dotačních titulů týkajících se této oblasti bude **Integrovaný regionální operační program (IROP 2014+)**. Program navazuje na **Národní program reformy ČR 2014 (NPR)**, který představuje koncepční dokument národní hospodářské politiky, jenž stanovuje plán klíčových opatření na podporu ekonomického růstu v ČR. Jedním z problémů, které IROP řeší, je nízká dostupnost kvalitních zařízení péče o děti v předškolním věku, jež vytváří bariéry pro návrat žen po mateřské dovolené na trh práce a limituje využití předškolního vzdělávání k vytváření studijních schopností a sociální integrace jednotlivců. Obzvláště naléhavá je tato potřeba v případě dětí

Z hlediska území je možné projekt s finančním příspěvkem z IROP realizovat ve všech krajích ČR s výjimkou Prahy. Podmínkou je, aby byl projekt v souladu s místními nebo krajskými akčními plány rozvoje vzdělávání. Žadatel může pomýšlet na **dotaci až do výše 85 %**.

V současné době je **program IROP2014+ ve fázi schvalování Evropskou komisí**. Jakmile bude schválen, mohou implementační orgány ČR zpracovat detailní pravidla pro žadatele a následně vyhlásit výzvy k předkládání žádostí.

K tomu by mohlo dojít **na jaře příštího roku (2015)**, a proto je dobré začít s přípravou projektu co nejdříve. Jelikož se tyto dotace čerpaly i v minulosti, lze předpokládat, že pravidla pro získání dotace budou obdobná.

Jak připravit žádost

Pro každý investiční projekt je základem **stavební nebo technická dokumentace**. Minimálním předpokladem pro podání žádosti je pravomocné územní rozhodnutí, a ještě lépe i stavební povolení, samozřejmě se zpracovaným rozpočtem nákladů na stavební práce. Vypracování, projednání s úřady a schválení této dokumentace trvá v běžných případech minimálně

půl roku. Pokud je projekt technicky náročnější nebo se vyskytnou komplikace, počítejte s dobou kolem jednoho roku. V žádosti o dotace samozřejmě bude potřeba prokázat i dostatečné vlastní finanční prostředky na realizaci. Důležité je tedy začít co nejdříve, protože pokud podáte žádost mezi prvními, zvyšuje se šance, že dotaci obdržíte.

Pokud jste dosud žádný projekt s finančním příspěvkem z EU nerealizovali a chcete předejít případným problémům při zpracování žádosti, doporučujeme od počátku spolupracovat se specializovanou poradenskou organizací, která vám zajistí kompletní servis od formulace záměru a studie až po vlastní realizaci. I jedna administrativní chyba může zapříčinit významné problémy, vést k zamítnutí dotace a v nejhorším případě k vrácení dotační částky již v průběhu anebo po ukončení výstavby. Náklady na toto poradenství lze většinou zařadit do rozpočtu projektu a zpětně čerpat dotaci i na tyto služby.

Co se bude dít po podání žádosti:

1. Jakmile podáte žádost o dotaci, nastartuje se úřední „mašinerie“ a vše začne podléhat asi čtyřměsíční kontrole, která spočívá:
  - ve formální kontrole;
  - v bodovém hodnocení.
 Poté budou zveřejněny výsledky a dozvíte se, zda byl váš projekt schválen k financování.
2. Administrativní příprava před zahájením stavby.
3. V případě financování bankou nesmíte zapomenout na úvěrovou smlouvu (4–6 měsíců).
4. Výstavba – administrativa, dokumentace stavby.
5. Kontrola dokumentů výstavby.
6. V případě správnosti získání dotace.
7. Kontrola po dokončení výstavby. ■

Obě autorky se věnují architektuře a výuce architektury pro děti (www.kids4arch.cz) a Ing. Jakub Eger je specialistou v oblasti dotačních programů (www.granthelp.org)

